

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

НІКОЛАЄВА СВІТЛАНА ПЕТРІВНА

УДК: 657.421:658.91(043.3)

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ОСНОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЛІЗИНГОВИХ КОМПАНІЙ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському державному технологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Євдокимов Віктор Валерійович,
Житомирський державний технологічний університет,
проректор з науково-педагогічної роботи та
соціального розвитку

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Крупка Ярослав Дмитрович,
Тернопільський національний економічний університет,
професор кафедри обліку у виробничій сфері

кандидат економічних наук
Хомуляк Тарас Ігорович,
Львівський інститут банківської справи Університету
банківської справи Національного банку України,
доцент кафедри обліку і аудиту

Захист відбудеться “30” травня 2014 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.052.01 у Житомирському державному технологічному університеті за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103, ауд. 233.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного технологічного університету за адресою: 10005, м. Житомир, вул. Черняхівського, 103.

Автореферат розісланий “23” квітня 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради, д.е.н., доц.

О.А. Лаговська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Динаміка розвитку економічних відносин в Україні та світі вимагає налагодження ефективного інвестиційного процесу в різних галузях національної економіки. Виробництво товарів, робіт та послуг потребує оновлення складу основних засобів, що, в свою чергу, обумовлює необхідність залучення великих обсягів фінансових ресурсів. Найбільш привабливим інвестиційним інструментом в сучасних економічних умовах є лізинг. Відповідно до дослідження,¹ проведеного Асоціацією “Українське Об’єднання Лізингодавців” спільно з Нацкомфінпослуг, на кінець III кварталу 2013 року вартість діючих договорів фінансового лізингу становила 68,3 млрд. грн., що більше на 54,88% або 24,2 млрд. грн. у порівнянні з аналогічним періодом 2012 р. Крім того, зростання попиту на послуги лізингу в Україні обумовило зростання ролі та значення лізингових компаній в забезпеченні оновлення основних засобів провідних галузей національної економіки. Так, за 2013 р. вартість лізингового портфелю 18 найбільших лізингових компаній України склала 12932,745 млн.грн.²

Наростаючі обсяги діяльності лізингових компаній обумовлюють необхідність розробки заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо їх основної діяльності. Зокрема, залишаються невирішеними проблеми статусу об’єктів лізингу у складі об’єктів бухгалтерського обліку, гармонізації податкового та бухгалтерського законодавства, облікового відображення та відшкодування витрат на ремонт об’єкта лізингу, обліку операцій зі страхування об’єктів лізингу.

Проблеми теоретичного характеру, організації і методики бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній розглядалися у працях вітчизняних вчених: М.І. Бондаря, Н.М. Внукової, П.І. Гайдуцького, О.Я. Галушцака, А.М. Герасимовича, Н.М. Грабової, С.В. Дідура, В.В. Євдокимова, О.В. Карпенко, Г.Г. Кірейцева, О.М. Колесникової, Я.Д. Крупки, П.А. Лайка, О.А. Петрик, В.І. Подольського, Л.Н. Прилуцького, П.Т. Саблука, Л.К. Сука, Т.І. Хомуляка, Н.В. Чебанової, Е.Н. Чекмарьова та зарубіжних вчених: О. Амата, Э.А. Аренса, Н.Дж. Блейка, М.Ф. А. Гроппелі, Дж. К. Лоббека, Р. Монтгомері, Е. Нікбахта, З. Рахмана, Г. Хемела.

Враховуючи значний внесок дослідників і цінність одержаних ними результатів, слід відмітити, що не знайшли вирішення ряд проблемних питань бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній. Зокрема, на теоретичному рівні потребують вирішення питання щодо уточнення сутності лізингу як виду підприємницької діяльності, обґрунтування класифікації лізингу з точки зору впливу на договірний процес та облікове відображення, а також визначення місця лізингу в системі економічних відносин, що є основою обґрунтування особливостей функціонування лізингових компаній. Проблемні питання організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній полягають у необхідності трансформації системи податкового та бухгалтерського регулювання лізингових операцій для розробки методичного підходу до бухгалтерського обліку операцій

¹ Підсумки діяльності лізингодавців за 3 квартал 2013 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.uul.com.ua/files/Q3_2013_ukr.pdf

² Рейтинг лізингових компаній за результатами 2013 року // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.uul.com.ua/stat/ranking/rating_2013/

оперативного та фінансового лізингу, відповідності бухгалтерської управлінської звітності запитам користувачів та розробки методичних положень внутрішнього аудиту як інструменту управління ризиками.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського державного технологічного університету за темою № 364 “Удосконалення системи бухгалтерського обліку діяльності небанківських фінансових установ (лізингові компанії, фінансові компанії, ломбарди, недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки)” (номер державної реєстрації 0112U007585). У межах теми автором проведені дослідження, пов'язані з розробкою пропозицій з удосконалення організації та методичного підходу до бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній в частині операцій оперативного та фінансового лізингу, системи бухгалтерської управлінської звітності та інформаційного забезпечення внутрішнього аудиту як інструменту забезпечення управління ризиками.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в обґрунтуванні теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ.

Для досягнення поставленої мети в роботі поставленні до вирішення наступні завдання:

- удосконалити сутність лізингу та обґрунтувати його теоретичні положення з позиції історичного розвитку та значення в сучасних умовах господарювання;
- розвинути класифікацію лізингу з позиції впливу на формування положень договору лізингу та облікове відображення;
- систематизувати критерії функціонування лізингових компаній з позиції впливу на організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку їх основної діяльності;
- обґрунтувати матеріальні, фінансові та документальні потоки лізингової угоди як основи формування положень договору та організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку лізингових операцій;
- визначити напрями трансформації системи бухгалтерського та податкового законодавства для приведення системи обліково-аналітичного забезпечення управління лізинговими компаніями у відповідність до галузевої специфіки;
- розробити підхід до облікового відображення операцій оперативного лізингу з урахуванням специфіки діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ;
- удосконалити бухгалтерську управлінську звітність як основу інформаційного забезпечення управління лізинговими компаніями;
- обґрунтувати особливості обліково-контрольного забезпечення управління ризиками лізингових компаній.

Об'єктом дослідження є основна діяльність лізингових компаній як небанківських фінансових установ, яка підлягає відображенню в системі бухгалтерського обліку.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній.

Методи дослідження. В ході проведеного дослідження застосовано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Методи індукції та дедукції, теоретичного узагальнення, історичний підхід використано для обґрунтування теоретичних положень лізингу в частині обґрунтування етапів його розвитку, удосконалення сутності та складу функцій, які виконує лізинг, його класифікації. Особливості формування системи економічних відносин, в рамках реалізації лізингової угоди, специфіку діяльності учасників лізингової угоди та місце договору лізингу в регулюванні обліку вивчено шляхом застосування методів теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу. Системний підхід, методи індукції та дедукції використано для удосконалення методичного підходу до бухгалтерського обліку операцій оперативного та фінансового лізингу. Розробка системи бухгалтерської управлінської звітності лізингових компаній ґрунтується на використанні методу групування. Запропонований порядок внутрішнього аудиту як інструменту управління ризиками лізингових компаній ґрунтується на використанні методів аналізу, синтезу та теоретичного узагальнення.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених з питань економічної теорії, фінансів, бухгалтерського обліку, контролю, офіційні статистичні матеріали, матеріали науково-практичних конференцій, довідково-інформаційні видання, нормативно-правові акти, що регулюють питання обліку діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ, Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних положень та розробці рекомендацій з удосконалення бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній.

Основні положення наукової новизни полягають у наступному:

удосконалено:

- методичне забезпечення бухгалтерського обліку операцій фінансового лізингу, яке передбачає відображати дані операції як основну діяльність лізингових компаній на основі пропозицій щодо зміни положень Податкового кодексу України (ПКУ) і П(С)БО (зокрема розроблено робочий план рахунків, обґрунтовано порядок зміни статусу об'єктів лізингу та їх відображення на рахунках в лізингових компаніях виробників і комерційних лізингових компаніях), що дозволило привести систему облікового забезпечення у відповідність до галузевої специфіки ринку небанківських фінансових послуг;

- методичний підхід до бухгалтерського обліку операцій оперативного лізингу в частині операцій передачі об'єкту оперативного лізингу лізингоотримувачу, виконання умов договору оперативного лізингу (ремонт, поліпшення, обслуговування), операцій передачі об'єкту оперативного лізингу лізингодавцю в розрізі яких обґрунтовано зміни до ПКУ та П(С)БО в частині зміни статусу об'єктів лізингу, визнання доходів та формування собівартості лізингової послуги, що дозволило оптимізувати управління лізинговими угодами;

- бухгалтерську управлінську звітність лізингових компаній шляхом розробки багаторівневої системи звітності, за кожним рівнем якої (виконання та укладання договорів, розрахунки з учасниками лізингової угоди, склад об'єктів лізингу,

калькулювання собівартості послуг) розроблено взаємопов'язані форми звітності як основу оптимізації інформаційних потоків в системі управління основною діяльністю лізингових компаній;

– обліково-контрольне забезпечення управління ризиками лізингової компанії на основі розробки методичного підходу до внутрішнього аудиту, що передбачає ідентифікацію ризиків, напрями їх оцінки, формування інформаційного забезпечення, обґрунтування складу та особливостей застосування контрольних процедур як основи уникнення або зниження негативних наслідків ризиків;

дістало подальший розвиток:

– теоретичні положення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній в частині обґрунтування сутності лізингу як багатоаспектного явища (надано трактування лізингу як економічного процесу, виду договірних відносин, виду підприємницької діяльності) та його значення як виду підприємницької діяльності, визначення складу та сутності функцій (фінансова, виробнича, збутова, інвестиційна, інноваційна, стимулююча та відтворювальна), які виконує лізинг в сучасній економічній системі;

- класифікація лізингу, яка передбачає розподіл ознак та їх групування залежно від впливу на договірний процес та систему облікового відображення основної діяльності лізингової компанії, в частині: 1) видів, складу, прав та обов'язків учасників лізингової угоди; 2) користування майном, видів майна, порядку переходу права власності на майно; 3) порядку здійснення та форм лізингових платежів; 4) фінансування лізингової угоди та гарантій; 5) наслідків лізингової угоди після закінчення її терміну; 6) обслуговування (суміжні послуги) лізингу, що сприятиме гармонізації договірної та облікової політик компанії та узгодженню інтересів учасників лізингової угоди;

- обґрунтування галузевих особливостей обліково-аналітичного забезпечення управління основною діяльністю лізингових компаній як небанківських фінансових установ шляхом розробки моделі економічних відносин між різними учасниками лізингової угоди через ідентифікацію складових основної діяльності лізингової компанії;

- обґрунтування матеріальних, фінансових та документальних потоків лізингової угоди як основи ідентифікацій об'єктів основної діяльності лізингової компанії через розробку багатоваріативних моделей механізму реалізації лізингових угод та визначення місця договору в регулюванні лізингових відносин.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці рекомендацій з удосконалення порядку організації та методики бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ.

Основні теоретичні та прикладні розробки впроваджено в практичну діяльність суб'єктів господарювання, а саме:

– рекомендації щодо удосконалення порядку облікового відображення операцій оперативного та фінансового лізингу в частині формування положень договору про оперативний та фінансовий лізинг, організації аналітичного обліку, методики облікового відображення операцій з передачі майна у фінансовий лізинг, нарахування лізингових платежів та проведення розрахунків після закінчення договору;

розроблений пакет бухгалтерської (управлінської) звітності (ТОВ “Укртехпромлізинг”, довідка № 385 від 11.12.2013 р.);

- пропозиції щодо розширення форми фінансової звітності, формування пакету внутрішньої звітності та пакету робочих документів внутрішніх аудиторів в системі управління ризиками компанії (ДПАТ “Національна Акціонерна компанія “Украгролізинг” Кіровоградська філія, довідка № 20 від 14.01.2014 р.);

Пропозиції з удосконалення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній використано в ході розробки навчальних програм і навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін “Фінансовий облік 1”, “Управлінський облік”, “Бухгалтерський облік (загальна теорія)” в Житомирському державному технологічному університеті (довідка № 44-45/2051 від 26.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. Наукові розробки, висновки та пропозиції, що містяться в роботі, належать особисто автору. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача, що полягає у дослідженні комплексу питань, пов’язаних з формуванням організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження, викладені у дисертації, пройшли апробацію шляхом обговорення та отримали позитивну оцінку на 5-ти міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, що відображено в публікаціях [11-15].

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 15 наукових праць, загальним обсягом 8,93 друк. арк., з них 9 статей у фахових виданнях України та 1 стаття у науковому періодичному виданні інших держав (особисто автору належить 6,95 друк. арк.); 5 тез доповідей. Загальний обсяг публікацій, який належить особисто автору, становить 7,68 друк. арк. Публікації повною мірою відображають основні результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст дисертації викладено на 180 сторінках друкованого тексту. Робота містить 40 таблиць на 30 сторінках (з яких 14 таблиць розміщені на 14 сторінках), 18 рисунків на 12 сторінках (з яких 2 рисунки розміщені на 3 сторінках) і 6 додатків на 30 сторінках. Список використаних джерел нараховує 208 найменувань і розміщений на 24 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, відображено зв’язок теми з науковими планами, визначено мету, завдання, об’єкт, предмет дослідження, надано характеристику методів дослідження, висвітлено наукову новизну, практичне значення результатів дослідження, дані про їх апробацію.

Перший розділ **“Економіко-теоретичні положення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній”** присвячено вивченню проблемних питань теоретичного характеру щодо бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній в частині обґрунтування сутності лізингу, його класифікації, а також особливостей функціонування суб’єктів лізингових відносин.

В результаті проведеного дослідження сутності лізингу в працях вчених виділено наступні підходи: сукупність економічних (економіко-правових, суспільних) відносин з приводу майна; господарська операція з приводу користування майном; різновид оренди; договірні відносини; кредит або процес фінансування; вид (форма) інвестицій; вид підприємницької діяльності. На основі цього зроблено висновок щодо відсутності сформованого єдиного підходу до трактування сутності лізингу, що обумовлено комплексністю даного економічного поняття, його багатofункціональністю. В роботі запропоновано розглядати лізинг з наступних точок зору, що визначають особливості та місце лізингових операцій з позиції впливу на організацію та методичне забезпечення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність лізингу як економічного поняття

Лізинг як	Сутність та вплив на систему бухгалтерського обліку
економічний процес	Сукупність господарських операцій, пов'язаних з передачею майна в тимчасове користування за певну плату професійним учасником ринку небанківських фінансових послуг (лізинговою компанією) підприємству будь-якої галузі <i>Визначає сукупність господарських операцій, що відображаються в обліку</i>
вид договірних відносин	Цивільно-правові відносини, пов'язані з передачею майна в тимчасове користування за відповідну плату, які регламентуються системою договорів, пов'язаних з придбанням об'єкту, фінансуванням угоди, передачею об'єкту <i>Визначає особливості господарських операцій, які впливають на їх облік</i>
вид підприємницької діяльності	Господарська діяльність спеціально створених самостійних інститутів - лізингових компаній, які функціонують на ринку небанківських фінансових послуг, а їх основна діяльність пов'язана з передачею майна в тимчасове користування <i>Визначає специфіку організації обліку у лізингодавця</i>

Обґрунтовано склад та визначено сутність функцій лізингу (фінансова, виробнича, збутова, інвестиційна, інноваційна, стимулююча та відтворювальна). Даний склад функцій дозволяє повністю сформулювати уявлення про лізинг як економічне явище та виявити всі сфери його прояву у функціонуванні економічних систем.

Дослідження праць вчених з питань класифікації лізингу дало можливість виявити її вплив на договірний процес та порядок відображення лізингових операцій в системі обліку суб'єктів лізингової угоди. Зважаючи на об'єкт дослідження (основна діяльність лізингових компаній), обґрунтовано підхід до класифікації лізингу з позиції її впливу на договірний процес та систему облікового відображення діяльності лізингової компанії. Запропонована класифікація лізингу передбачає виокремлення 20-ти ознак, кожна з яких передбачає вплив на положення договору та облікове відображення лізингових операцій.

Обґрунтовано, що залежно від обраного виду лізингу визначатимуться особливості положень договору лізингу, що, в свою чергу, вплине на систему відображення операцій з лізингу на рахунках бухгалтерського обліку як лізингодавця, так і лізингоотримувача. Зокрема класифікація лізингу за обсягом зобов'язань лізингодавця (1), масштабом ринку (2), суб'єктами використання (3),

кількістю учасників (4), суб'єктами лізингової діяльності (5), формою організації лізингової угоди (6) впливають на положення договору лізингу щодо видів, складу, прав та обов'язків учасників лізингової угоди. Види лізингу, які впливають на положення договору щодо користування майном, видів майна, порядку переходу права власності на майно класифікуються за: об'єктами лізингу (7), наявністю гарантії на залишкову вартість (8), попереднім використанням майна (9), ступенем окупності (10). Облікове відображення лізингових платежів та їх договірне закріплення залежать від видів лізингу, визначених наступними ознаками: форма лізингових платежів (11), метод нарахування лізингових платежів (12), періодичність лізингових платежів (13), періодичність внесення лізингових платежів (14). Спосіб фінансування (15) та ризик лізингодавця (16) визначають особливості положень договору в частині фінансування лізингової угоди та гарантій. Впливають на положення договору щодо наслідків лізингової угоди після закінчення її терміну види лізингу за наслідками після закінчення терміну лізингової угоди (17) та наміром учасників (18). Облікове відображення обслуговування (суміжні послуги) лізингу залежить від видів лізингу, визначених наступними класифікаційними ознакам: за видами супутніх послуг (19) та обсягом сервісного обслуговування (20).

У сучасній науковій економічній літературі особливого значення набувають проблеми та перспективи розвитку лізингу як виду підприємницької діяльності. Організація діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ дозволяє налагодити ефективну систему лізингових відносин, що позначиться на розвитку макроекономічних показників. На основі вивчення специфіки функціонування учасників лізингової угоди в роботі розроблено модель економічних відносин між учасниками угоди (табл. 2).

На основі вивчення ліцензійних умов щодо діяльності лізингових компаній систематизовано критерії функціонування лізингових компаній, які впливають на організацію та методичне забезпечення бухгалтерського обліку їх основної діяльності. Зокрема, на організацію бухгалтерського обліку основної діяльності впливають: правові критерії в частині внутрішнього регулювання системи управління, обліку та контролю; кадрові критерії в частині професійно-кваліфікаційних вимог до головного бухгалтера; техніко-майнові критерії в частині комп'ютерної форми ведення обліку. Методичне забезпечення бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній визначається фінансово-бухгалтерськими критеріями в частині облікового відображення фінансових послуг та формування фінансової звітності, формування власного капіталу та формування фінансового результату; техніко-майновими в частині наявного майна, зокрема, будівель, комп'ютерної техніки та програмного забезпечення.

Модель економічних відносин між різними учасниками лізингової угоди

Постачальники об'єкту лізингу	Кредитори лізингової угоди	Лізингоотримувачі		Посередники	Держава
Склад учасників:					
Власники майна; виробники; постачальницько-збутові організації; торгівельні фірми	Банківські установи; кредитні спілки; фінансові компанії; інвестиційні компанії	Юридичні та фізичні особи, які займаються виробництвом товарів, робіт, послуг		Дистриб'ютори, дилери, брокери, маклери, консигнатори, агенти виробників, комівояжери	Державні податкові органи
Вид економічних відносин з лізинговою компанією					
<i>Купівлі-продажу</i>	<i>Кредитні</i>	<i>Орендні</i>	<i>Інвестиційні</i>	<i>Посередницькі</i>	<i>Податкові</i>
Характеристика економічних відносин					
Перехід права власності	Відносини ґрунтовані на принципах поверненості, платності, строковості	Розмежування прав власності, володіння та користування	Забезпечення підприємств основним капіталом	Супроводження лізингової угоди різного роду послугами	Податкові пільги учасникам інвестицій в основний капітал
Умови економічних відносин					
- умови постачання; - умови переходу права власності; - умови кредитування; - розмір та періодичність платежів; - розмір та строки сплати вартості	- мета кредитування; - строк кредитування; - порядок сплати; - розмір відсотків; - форма забезпечення; - оцінка платоспроможності	- умови експлуатації; - строк користування; - умови сплати орендних платежів; - умови внесення змін в об'єкт оренди; - умови розподілу витрат на утримання	- техніко-економічне обґрунтування проекту та його експертиза; - умови інвестування; - джерела фінансування; - інвестиційні пільги	- вид посередницьких послуг; - умови надання послуг; - умови здійснення розрахунків	- визнання витрат і доходів при розрахунку бази оподаткування податком на прибуток
Інструмент регулювання економічних відносин					
Договір придбання	Кредитний договір	Договір лізингу		Договір про послуги	Податкове законодавство
Лізингові компанії					
Лізингові компанії, створені банками	Комерційні лізингові компанії	Державні лізингові компанії	Лізингові компанії, створені виробниками	Іноземні компанії, створені виробниками	Міжнародні лізингові компанії
Об'єкт лізингу					
Інвестиційний одиничний товар	Інвестиційний товар-група		Інвестиційний товар-об'єкт	Інвестиційний товар-програма	
Машини, обладнання, транспортні засоби та ін.	Комплекс технічних засобів з набором експлуатаційних послуг		Комплекс технічних засобів	Комплекс об'єктів, що спеціально створювались	

Другий розділ “**Організація та методика бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній**” присвячений удосконаленню організації та методичного забезпечення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній в частині операцій фінансового та оперативного лізингу.

Зростання вартості діючих та укладених лізингових угод з незначним падінням їх кількості за останні роки (табл. 3), а також збільшенням кількості судових справ, що встановлено на основі аналізу судових рішень, обумовило необхідність дослідження положень договору, договірної та облікової політик лізингових компаній, з метою обґрунтування складу об’єктів лізингової угоди та напрямів розвитку організації та методичного забезпечення їх облікового відображення.

Таблиця 3

Вартість та кількість укладених та діючих лізингових угод (2012-2013 рр.)

Період	Укладені лізингові угоди				Діючі лізингові угоди			
	К-ть	АП*	Вартість, тис. грн..	АП	К-ть	АП	Вартість, тис. грн..	АП
2 квартал 2012	2552	-1119,00	6749,4	3979,8	21672	1579	39,7	6,2
3 квартал 2012	2330	-222	3432,4	-3317	21675	3	44,1	4,4
4 квартал 2012	2273	-57	1757,4	-1675	22010	335	41,5	-2,6
1 квартал 2013	2209	-64	1725,2	-32,2	22456	446	41,3	-0,2
2 квартал 2013	3452	1243	3456,8	1731,6	23478	1022	44,4	3,1
3 квартал 2013	2486	-966	24605,6	21148,8	22313	-1165	68,3	23,9

*Примітки: АП – абсолютний приріст

Для вирішення зазначених проблем в роботі розроблено багатоваріативний механізм реалізації лізингової угоди, який передбачає виявлення сукупності договорів, пов’язаних з лізингом, ідентифікацію матеріальних, фінансових та документальних потоків, які обумовлюють особливості облікового відображення лізингових операцій.

Основною проблемою облікового відображення основної діяльності лізингової компанії є невідповідність діючого законодавства специфіці їх діяльності. Це стосується, в першу чергу, проблем визнання доходів та витрат від лізингових операцій. З метою вирішення даного проблемного питання в роботі запропоновано внести зміни до ПКУ в частині формулювання понять лізингової і орендної операцій. Адже, підхід до трактування сутності поняття лізингової та орендної операції, передбачений ПКУ є недоцільним для лізингових операцій при умові, що лізингодавцем виступає юридична особа, основною діяльністю якої є надання фінансових послуг, зокрема, лізинг. Пропонуємо розрізняти дані поняття наступним чином: лізингова операція – господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) юридичної особи (лізингодавця), основним видом діяльності якої є надання лізингових послуг, що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (лізингоотримувачам) за плату та на визначений строк; орендна операція – господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), яка не є основною діяльністю, що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на

визначений строк. Таким чином, запропоновано розрізняти дві господарські операції залежно від виду основної діяльності лізингодавця / орендодавця. У випадку з лізинговими компаніями необхідно використовувати поняття “лізингова операція”.

За умови, що лізингодавцем є лізингова компанія, необхідним є введення в дію положень, які б регулювали систему оподаткування, через внесення змін (замінити терміни “лізинг (оренда)” на “оренда”; “лізингодавець” на “орендодавець”; “лізингоотримувач” на “орендар”) та доповнень до ПКУ (табл. 4).

Таблиця 4

Запропоновані зміни до Податкового кодексу України

Напрямок	Зміст пропозицій
Введення в дію нових положень	<p><i>Доповнити новими параграфами пункт 153.7.</i></p> <p>За умови, що передача майна в лізинг є основною діяльністю лізингодавця:</p> <ul style="list-style-type: none"> - “передача майна у фінансовий лізинг для цілей оподаткування прирівнюється до його продажу поетапно в залежності від умов договору щодо періодичності сплати лізингових платежів. При цьому, лізингодавець збільшує доходи частинами, а в разі передачі у фінансовий лізинг майна, що на момент такої передачі перебувало у складі основних засобів лізингодавця, – прирівнює до нуля балансову вартість відповідного об’єкта основних засобів згідно з правилами, визначеними статтею 146 цього Кодексу для їх продажу, а лізингоотримувач включає вартість об’єкта фінансового лізингу (без урахування процентів, нарахованих або таких, що будуть нараховані, відповідно до договору) до складу основних засобів з метою амортизації за наслідками податкового періоду, в якому відбувається така передача”; - “при нарахуванні лізингового платежу лізингодавець збільшує доходи, а лізингоотримувач збільшує витрати на таку частину лізингового платежу, яка дорівнює сумі процентів або комісій, нарахованих на вартість об’єкта фінансового лізингу (з урахуванням частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об’єкта фінансового лізингу), за наслідками податкового періоду, у якому здійснюється таке нарахування”; - “у разі, якщо в майбутніх податкових періодах лізингоотримувач повертає об’єкт фінансового лізингу лізингодавцю без придбання такого об’єкта у власність, така передача прирівнюється для цілей оподаткування до зворотного продажу лізингоотримувачем такого об’єкта лізингодавцю за ціною, яка визначається на рівні суми лізингових платежів у частині компенсації вартості об’єкта фінансового лізингу, що є не сплаченими за такий об’єкт лізингу на дату такого повернення”

Відповідно до запропонованих змін податкового законодавства розроблено порядок обліку операцій фінансового лізингу. Запропонований методичний підхід відображення в системі бухгалтерського та податкового обліку (табл. 5) буде розрізнятися залежно від ступеня самостійності лізингової компанії в частині:

- 1) операцій зміни статусу об’єкту лізингу (переведення до складу об’єктів, переданих у фінансовий лізинг (запропоновано рахунок 29 “Активи, передані у фінансовий лізинг”) зі складу готової продукції – лізингова компанія при виробнику, товарів – самостійна лізингова компанія, основний засобів – будь-яка лізингова компанія);
- 2) визнання доходів в податковому та бухгалтерському обліках в межах вартості об’єктів лізингу (дохід від реалізації готової продукції або дохід від реалізації послуг);
- 3) визнання доходів (понад вартість об’єкту) та витрат, пов’язаних з собівартістю послуги фінансового лізингу.

Підхід до облікового відображення операцій фінансового лізингу
лізинговою компанією

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція		Податковий облік	
		Д-т	К-т	Витрати	Доходи
Відображення операцій з надходження об'єкта лізингу (для самостійних лізингових компаній)					
<i>Варіант 1: Об'єкт придбається в кредит</i>					
1	Оприбутковано об'єкт лізингу від виробника	28	631	-	-
2	Відображено податковий кредит з ПДВ	641	631	-	-
3	Отримано кредит від банку для придбання об'єкту лізингу	311	501 / 601	-	-
4	Проведено розрахунки з виробником	631	311	-	-
<i>Варіант 2: Об'єкт придбається за власні кошти</i>					
1	Надійшов об'єкт лізингу від виробника	28	631	-	-
2	Відображено ПДВ	641	631	-	-
3	Проведено розрахунки з виробником	631	311		
<i>Варіант 3: Об'єкт перебував в складі основних засобів</i>					
1	Переведено об'єкт зі складу основних засобів до складу товарів для продажу	28	10	-	-
Передача об'єкту у фінансовий лізинг					
1	Переведено об'єкт до складу об'єктів, переданих у фінансовий лізинг: - самостійної лізингової компанії; - у компанії виробника (спільний / окремий баланс)	29 29	28 28 / 682	-	-
2	Передано об'єкт лізингу у фінансовий лізинг	181	69	-	-
Нарахування лізингових платежів					
1	Нараховано лізинговий платіж понад вартість об'єкту лізингу	377	703	-	+
2	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	703	641	-	-
3	Відображено витрати на надання послуг, які обумовлені договором фінансового лізингу	23	20, 13, 65, 66, 68	+	-
4	Списано витрати, пов'язані з наданням послуг, обумовлених договором фінансового лізингу	903	23	-	-
5	Нараховано лізинговий платіж в межах компенсації вартості об'єкта лізингу (відповідно до обраного методу амортизації): - самостійної лізингової компанії; - у компанії виробника (спільний / окремий баланс)	69 69	702 701/702	-	+
6	Нараховано податкове зобов'язання з ПДВ	701/702	641	-	-
7	Списано частину вартості об'єкта лізингу відповідно до лізингового платежу - самостійної лізингової компанії; - у компанії виробника (спільний / окремий баланс)	902 901/902	291 291	+	-
Проведено розрахунки за лізинговими платежами					
1	Проведено розрахунки за лізинговими платежами в частині компенсації вартості об'єкту	311	181	-	-
2	Проведено розрахунки за лізинговими платежами понад вартість об'єкту	311	377	-	-
*Примітки:		Виділені кореспонденції, які запропоновані автором			

В результаті проведеного дослідження запропоновано підхід до бухгалтерського обліку операцій оперативного лізингу як основної діяльності. Зокрема, розроблено порядок облікового відображення операцій з передачі об'єкту оперативного лізингу лізингоотримувачу (запропоновано аналітичний облік, який дозволяє розмежовувати об'єкти основних засобів, які утримуються для передачі в оперативний лізинг, передані в оперативний лізинг, використовуються лізинговою компанією); операцій з виконання умов договору оперативного лізингу (обґрунтовано розглядати угоду оперативного лізингу як окрему послугу, всі витрати пов'язані з виконанням договору обліковувати на рахунок 23 "Виробництво" за елементами витрат з подальшим списанням на рахунок 903 "Собівартість реалізованих робіт і послуг", а лізингові платежі відображати на рахунок 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг"); операцій з повернення об'єкту оперативного лізингу (обґрунтовано порядок оприбуткування витрат на поліпшення здійснених лізингоотримувачем на платній та безоплатній основі). Відповідно до зазначених об'єктів обліку обґрунтовано зміни до ПКУ в частині сутності операцій оперативного лізингу, визнання доходів під час отримання лізингових платежів, зміни статусу витрат, пов'язаних з наданням послуг, передбачених угодою оперативного лізингу. Запропонований підхід до облікового відображення операцій з оперативного лізингу, включає в себе комплекс операцій, згрупованих в залежності від етапу лізингової угоди, створює основу для інформаційного забезпечення управління діяльністю лізингових компаній.

Третій розділ **"Удосконалення облікового забезпечення управління основною діяльністю лізингової компанії"** присвячено дослідженню особливостей формування облікового забезпечення управління лізинговою компанією в розрізі системи звітності та аудиту як інструменту управління ризиками.

Основною складовою інформаційного забезпечення системи управління є бухгалтерська управлінська звітність лізингових компаній, що спрямована на формування інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень внутрішніми користувачами. Система управлінської звітності лізингових компаній повинна забезпечувати управлінський персонал інформацією як про стан діяльності загалом, так і за окремими лізинговими послугами зокрема. Виходячи з цього, пропонуємо формувати систему управлінської звітності у вигляді комплексної багаторівневої системи, в якій кожен наступний звіт дозволить розшифрувати інформацію попереднього. Така система звітності повинна формуватися відповідно до договорів фінансового та оперативного лізингу.

Першим рівнем системи бухгалтерської управлінської звітності лізингових компаній є звіти за укладеними та виконаними договорами (запропоновано форми: Д. 1: "Звіт про укладання договорів лізингу" та Д. 2 "Звіт про виконання договорів лізингу"). Дані звіти є загальними й, відповідно, для прийняття рішення потребують більшої деталізації, тобто розширення інформації за конкретними напрямками. Так, другий рівень бухгалтерської управлінської звітності лізингових компаній конкретизує інформацію, отриману зі звітності першого в частині розрахунків з учасниками лізингової угоди. В межах даного рівня розроблено форми звітності: Р. 1. "Звіт про розрахунки з лізингоотримувачами та надходження лізингових

платежів об'єктів лізингу"; Р. 2. "Звіт про розрахунки з постачальниками об'єктів лізингу"; Р. 3. "Звіт про стан розрахунків з кредиторами лізингових операцій"; Р. 4. "Звіт про стан розрахунків за страхуванням об'єктів лізингу". Інформація про операції в розрізі об'єктів лізингу в частині даних про їх стан, місце знаходження та вартість в розрізі об'єктів, переданих у фінансовий або оперативний лізинг, об'єктів, придбаних для передачі в лізинг представлена на третьому рівні бухгалтерської управлінської звітності лізингової компанії (запропонована форма: ОЛ.1 "Звіт про об'єкти лізингу"). На четвертому рівні бухгалтерської управлінської звітності лізингової компанії розкривається інформація про результати калькулювання лізингових послуг, що є основою розрахунку лізингових платежів та визначення фінансового результату як за окремою лізинговою послугою, так і всією діяльністю лізингової компанії. Зазначена інформація розкривається в запропонованій формі ЗК. 1 "Звіт про собівартість послуги фінансового лізингу".

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано власний організаційно-методичний підхід до внутрішнього аудиту як інструменту управління ризиками основної діяльності лізингових компаній, що містить: 1) обґрунтування загальних положень внутрішнього аудиту ризиків (обґрунтовано його предмет та мету, систематизовано завдання за видами (операційні, інформаційні, правові та методичні) та визначено принципи (подвійності контролю, технологічного аналізу та обов'язковості дотримання)); 2) удосконаленні організаційні положення через визначення функціональних обов'язків працівників за етапами (укладання лізингової угоди, передача об'єкту лізингу, виконання договору лізингу); 3) розроблений комплексний підхід до застосування методів документального та фактичного контролю та спеціальних методів аудиту відносно всіх бізнес-процесів основної діяльності лізингової компанії.

Розроблені методичні положення внутрішнього аудиту як інструменту управління ризиками основної діяльності лізингових компаній структуровані за наступними етапами: аналіз ринку, оцінка фінансового стану лізингоотримувача, аудит постачання об'єкту лізингу, аудит розрахунків з лізингодавцем, аудит виконання договору лізингу та оцінка ефективності лізингової послуги, аудит звітності, моніторинг системи управління ризиками. Відповідно до вказаних положень внутрішнього аудиту основної діяльності лізингових компаній запропоновано за кожним бізнес-процесом ідентифікувати ризики (виявлення ризиків, їх специфіки, виділення особливостей їх реалізації та вивчення факторів, що впливають на них). Для ідентифікації ризиків основної діяльності лізингової компанії запропоновано здійснювати аналіз функціональної моделі бізнес-процесів (процес виявлення потенційно проблемних зон у діяльності компанії, вплив яких загрожує негативними наслідками (ризики) для компанії).

Розроблені організаційно-методичні положення бухгалтерського обліку основної діяльності лізингової компанії та внутрішнього аудиту як інструменту управління її ризиками є основою приведення у відповідність інформаційного забезпечення до запитів користувачів, обумовлених сучасним станом економіки країни в цілому та лізингової індустрії зокрема.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні бухгалтерського обліку основної діяльності лізингових компаній як небанківських фінансових установ. Основні результати, які підтверджують досягнення поставленої мети проведеного дослідження, дають змогу зробити наступні висновки:

1. Сучасні теоретичні дослідження проблем лізингу спрямовані на його визначення як інвестиційного інструменту для підприємств різних галузей, оминаючи увагою діяльність лізингових компаній та проблеми управління ними. Для вирішення даного проблемного питання в роботі удосконалено теоретичні положення бухгалтерського обліку діяльності лізингових компаній в частині: 1) запропоновано розглядати лізинг як багатоаспектне явище, зокрема, увага приділена лізингу як виду підприємницької діяльності, та обґрунтовано його сутність як економічного процесу, виду договірних відносин та підприємницької діяльності; 2) визначено місце лізингу в системі економічних наук на основі ідентифікації міждисциплінарних зв'язків; 3) обґрунтовано склад функцій, які виконує лізинг (фінансова, виробнича, збутова, інвестиційна, інноваційна, стимулююча та відтворювальна). Визначені теоретичні положення розвитку лізингу є основою розробки напрямів удосконалення системи управління лізинговими компаніями та підсистем обліку, контролю та аналізу.

2. Відсутність чітких позицій вчених до класифікації лізингу знижує ефективність управління лізинговими компаніями, адже інформація, що формується в системі обліку є фрагментарною та несистематизованою. Дане проблемне питання вирішено шляхом розробки класифікації лізингу, яка передбачає його групування за 20-ма ознаками з позиції їх впливу на положення договору лізингу. Зокрема, виділені класифікаційні ознаки та види лізингу згруповані залежно від впливу на положення договору, які: визначають формування положень договору щодо видів, складу, прав та обов'язків учасників лізингової угоди; впливають на положення щодо користування майном, видів майна, порядку переходу права власності на майно; впливають на положення договору щодо порядку здійснення та форм лізингових платежів; визначають особливості положень договору в частині фінансування лізингової угоди та гарантій; впливають на положення договору щодо наслідків лізингової угоди після закінчення її терміну; впливають на систему обслуговування (суміжні послуги) лізингу. Запропонована класифікація лізингу дозволяє визначити найбільш важливі умови договору лізингу, а також їх вплив на порядок відображення лізингових операцій в обліку лізингоотримувача і лізингодавця, адже визначає як склад учасників угоди, так і їх права та обов'язки щодо ефективного використання об'єкту лізингу та фінансування угоди й розрахунків за лізинговою угодою.

3. Для визначення особливостей основної діяльності лізингової компанії, що зумовлюють особливості організації та методики її обліку, розроблено модель економічних відносин між учасниками лізингової угоди. Сутність зазначеної моделі полягає в ідентифікації всіх можливих видів економічних відносин лізингової компанії з учасниками лізингової угоди, до яких належать: постачальники об'єкту

лізингу, кредитори лізингової угоди, лізингоотримувачі, посередники, держава. Обґрунтовано, що лізингова угода охоплює наступні види економічних відносин: купівлі-продажу, кредитні, орендні, інвестиційні, посередницькі, податкові. Систематизовано систему критеріїв, яким повинна відповідати лізингова компанія та які, в свою чергу, визначають специфіку обліку її основної діяльності (правові критерії, кадрові критерії, техніко-майнові, фінансово-облікові критерії).

4. З метою обґрунтування сукупності господарських операцій, які обумовлені договором лізингу, розроблено багатоваріативний механізм укладання лізингових угод, що визначає напрями взаємодії суб'єктів лізингової угоди. Даний механізм передбачає виявлення сукупності договорів, ідентифікації матеріальних, фінансових та документальних потоків, які обумовлюють особливості облікового відображення лізингових операцій. Ідентифіковані матеріальні та фінансові потоки визначають особливості поводження об'єктів бухгалтерського обліку, що безпосередньо впливає на їх облікове відображення, а документальні потоки підтверджують здійснення тієї чи іншої операції.

5. Для приведення у відповідність обліку операцій фінансового лізингу, як складової основної діяльності лізингових компаній, до специфіки їх діяльності як небанківських фінансових установ розроблено методичний підхід, який полягає у: 1) пропозиціях щодо зміни положень податкового та бухгалтерського законодавства в частині, понять лізингової операції, орендної операції, що залежить від юридичного статусу лізингодавця / орендодавця (реєстрація як небанківської фінансової установи); 2) обґрунтуванні необхідності відображення операцій фінансового та оперативного лізингу як основної діяльності лізингової компанії з відповідним визнанням доходів та витрат; 3) обґрунтуванні зміни статусу об'єктів фінансового лізингу в складі активів лізингової компанії; 4) пропозиціях, щодо зміни податкового законодавства в частині переходу права власності, визнання доходів в момент нарахування лізингових платежів та поетапного списання вартості об'єкту в момент нарахування амортизації, порядок повернення об'єкту лізингодавцю; 5) порядку відображення операцій, за договором фінансового лізингу в системі обліку лізингової компанії.

6. Дослідження виявило невідповідність сучасних підходів обліку та калькулювання послуг специфіці діяльності лізингової компанії як небанківської фінансової установи. В результаті вирішення даного проблемного питання розроблено методичний підхід до обліку операцій оперативного лізингу, який включає пропозиції щодо порядку відображення операцій в розрізі етапів лізингової угоди: передача майна в оперативний лізинг, використання об'єкту оперативного лізингу, повернення об'єкту оперативного лізингу. Впровадження запропонованого підходу в діяльність лізингових компаній забезпечує належне формування собівартості послуг з оперативного лізингу, адже включає всі можливі операції пов'язані з виконанням умов договору. Крім того, відповідно до запропонованого методичного підходу визначено напрями удосконалення положень податкового законодавства в частині визнання доходів в момент нарахування лізингових платежів та витрат, пов'язаних з обслуговуванням об'єкту оперативного лізингу, поточним ремонтом, порядку відображення капітальних поліпшень.

7. Система бухгалтерської управлінської звітності не відповідає сучасним потребам користувачів, адже інформація, яка надається є фрагментарною та не систематизованою. Визначено, що система звітності повинна формуватися відповідно до системи договорів фінансового та оперативного лізингу та бути побудованою за наступними рівнями: звіти за укладеними та виконаними договорами; звіти про розрахунки з учасниками лізингової угоди (лізингоотримувачі, постачальники об'єктів лізингу, страховики (страхові компанії), кредитори (банки)); звіти про операції з об'єктами лізингу, які характеризують їх стан, місце знаходження та вартість (об'єкти, передані у фінансовий або оперативний лізинг, об'єкти, придбані для передачі в лізинг); звіти про собівартість лізингових послуг, що є основою розрахунку лізингових платежів та визначення фінансового результату як за окремою лізинговою послугою, так і всією діяльністю лізингової компанії. В межах кожного рівня розроблено форми звітності, які включають спектр показників, необхідний для повного задоволення інформаційних потреб користувачів.

8. Зважаючи на те, що лізингові операції передбачають укладання сукупності різнопланових договорів, вони є досить ризиковими. Тому, вагоме значення в управлінні основною діяльністю лізингових компаній займає ризикоорієнтований внутрішній аудит. Для підвищення його ефективності в роботі обґрунтовано напрями удосконалення інформаційного та методичного забезпечення внутрішнього аудиту лізингових операцій як інструменту управління ризиками. Зокрема, визначено напрями формування інформаційного забезпечення, обґрунтовано порядок оцінки та ідентифікації ризиків, визначено склад та особливості застосування спеціальних методів, методи документального та фактичного контролю за етапами: аналіз ринку, оцінка фінансового стану лізингоотримувача, аудит постачання, аудит розрахунків, аудит виконання договору та оцінка ефективності, аудит звітності, моніторинг системи управління ризиками основної діяльності лізингових компаній.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Стаття у науковому періодичному виданні інших держав:

1. Николаева С.П. Классификация лизинга как основы организации договорного процесса и формирования положений учетной политики / С.П. Николаева // Бухгалтерский учет и анализ: научно-практический журнал. – Минск. – 2013. – № 2 (194). – С. 47-54 (0,9 друк. арк.).

Статті у наукових фахових виданнях:

2. Годорожа С.П. Принципи побудови податкової системи / С.П. Годорожа // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: збірник наукових праць / Серія: Економічні науки. – Кіровоград: КНТУ, 2009. – Вип. 16. – Ч. II. – С. 91-95 (0,8 друк. арк.).

3. Николаева С.П. Сутність, прийоми та методи аналізу фінансового стану підприємств / С.П. Николаева // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: збірник наукових праць / Серія: Економічні науки. – Кіровоград: КНТУ, 2011. – Вип. 20. – Ч. I. – С. 317-324 (0,9 друк. арк.).

4. Ніколаєва С.П. Господарська діяльність суб'єктів ринку небанківських фінансових установ: облікові аспекти / О.С. Дика, С.П. Ніколаєва // Економіка та підприємництво: зб. наук. пр. молодих учених та аспірантів. – Київ: КНЕУ, 2012. – № 28. – С. 396-405 (заг. обсяг 0,8 друк. арк., особисто автору належить 0,4 друк. арк.: обґрунтовано місце лізингових компаній на ринку небанківських фінансових послуг).

5. Ніколаєва С.П. Суб'єкти лізингових відносин та особливості організації лізингового бізнесу: облікові аспекти / Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – № 4 (62). – С. 156-161 (0,65 друк. арк.).

6. Ніколаєва С.П. Лізинг в системі бухгалтерського обліку: економічний зміст та значення в умовах ринкової економіки / С.П. Ніколаєва // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – Вип. 3 (24) – С. 344-359 (0,72 друк. арк.).

7. Ніколаєва С.П. Лізингові операції в системі бухгалтерського обліку лізингових компаній: методичний підхід // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – Вип. 2 (26) – С. 237-244 (0,92 друк. арк.).

8. Ніколаєва С.П. Бухгалтерський облік у системі договірної процесу щодо лізингових операцій: організаційні положення / С.П. Ніколаєва, І.В. Клименко // Вісник Житомирського державного технологічного університету / Серія: Економічні науки. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – № 4 (66). – С. 51-65 (заг. обсяг 0,9 друк. арк., особисто автору належить 0,45 друк. арк.: розкрито особливості формування договірної політики).

9. Ніколаєва С.П. Операції оперативного лізингу в системі бухгалтерського обліку лізингових компаній / С.П. Ніколаєва // Торгівля, комерція, підприємництво: збірник наукових праць / [редакц. кол.: Апопій В.В., Дайновський Ю.А., Скибінський С.В. та ін.]. – Львів: Львівська комерційна академія, 2013. – Вип. 15. – С. 173-178 (0,67 друк. арк.).

10. Ніколаєва С.П. Система внутрішньої звітності лізингових компаній: напрями удосконалення / С.П. Ніколаєва, І.Б. Черкаський // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / Серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир: ЖДТУ, 2013. – Вип. 3 (27). – С. 357-375 (заг. обсяг 0,94 друк. арк., особисто автору належить 0,54 друк. арк.: удосконалено систему управлінської звітності лізингових компаній).

Матеріали конференцій:

11. Ніколаєва С.П. Лізинг як особлива форма інвестицій в основний капітал підприємства: переваги та недоліки / С.П. Ніколаєва // Економічні теорії як основа розвитку бухгалтерського обліку, аналізу і контролю: тези виступів XI Міжнародної наукової конференції, (м. Житомир, 18-20 жовтня 2012 р.). / МОНмолодьспорт України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: ЖДТУ, 2012. – С. 97-98 (0,11 друк. арк.).

12. Ніколаєва С.П. Розвиток ринку лізингових послуг: теоретичні положення / С.П. Ніколаєва // Сталий розвиток підприємств, регіонів, країн: матеріали

міжнародної наукової конференції, (м. Дніпропетровськ, 5-7 листопада 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, ДВНЗ “Національний гірничий університет” – Дніпропетровськ: НГУ, 2012. – Том 2. – С. 221-223 (0,13 друк. арк.).

13. Ніколаєва С.П. Предмет договору лізингу як об’єкт бухгалтерського обліку / С.П. Ніколаєва // Проблеми соціально-економічного розвитку підприємництва: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. Дніпропетровськ, 8-9 листопада 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, ДВНЗ “Національний гірничий університет” – Дніпропетровськ: “Герда”, 2012. – С. 213-215 (0,15 друк. арк.).

14. Ніколаєва С.П. Лізинг як багатоаспектне економічне явище / С.П. Ніколаєва // Ефективні механізми інноваційно-технологічного розвитку сучасного суспільства: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, (м. Житомир, 4-5 грудня 2012 р.) / МОНмолодьспорт України, Житомирський державний технологічний університет. – Житомир: Рута, 2013. – С. 97-99 (0,16 друк. арк.).

15. Ніколаєва С.П. Лізингова компанія як суб’єкт господарювання / С.П. Ніколаєва // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, (м. Севастополь, 16-18 травня 2013 р.) / Севастопольський інститут банківської справи Української академії банківської справи Національного банку України; Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського. – Сімферополь: ДІАЙП, 2013. – С. 214-216 (0,18 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Ніколаєва С.П. Бухгалтерський облік основної діяльності лізингових компаній. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Житомирський державний технологічний університет Міністерство освіти і науки України, Житомир, 2014.

Дисертація присвячена обґрунтуванню теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій з удосконалення обліку основної діяльності лізингових компаній. У роботі обґрунтовано теоретичні положення обліку основної діяльності, зокрема, визначено сутність лізингу, його функції та місце в системі економічних наук. Розроблено класифікацію лізингу для цілей бухгалтерського обліку. Запропоновано модель економічних відносин учасників угоди як основи організації лізингового бізнесу. Визначено місце договору в регулюванні обліку основної діяльності лізингової компанії. Обґрунтовано необхідність трансформації порядку обліку основної діяльності, з метою її реалізації в роботі запропоновано внести зміни до ПКУ в частині регулювання лізингових операцій та розроблено підхід до облікового відображення. Розроблено пакет внутрішньої звітності як основи формування обсягів інформації достатніх для управління основною діяльністю лізингових компаній. Запропоновано організаційно-методичні положення внутрішнього аудиту як інструменту управління ризиками.

Ключові слова: бухгалтерський облік, внутрішній аудит, лізинг, фінансовий лізинг, оперативний лізинг, лізингова компанія, звітність.

АННОТАЦИЯ

Николаева С.П. Бухгалтерский учет основной деятельности лизинговых компаний. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Житомирский государственный технологический университет Министерства науки и образования Украины, Житомир, 2014.

Диссертация посвящена обоснованию теоретических положений и разработке практических рекомендаций по усовершенствованию бухгалтерского учета основной деятельности лизинговых компаний.

Объектом исследования является основная деятельность лизинговых компаний как небанковских финансовых учреждений, подлежащая отражению в системе бухгалтерского учета.

Предметом исследования является совокупность теоретических и организационно-методических положений бухгалтерского учета основной деятельности лизинговых компаний.

Для научного обоснования развития бухгалтерского учета основной деятельности лизинговых компаний разработаны его теоретические положения в частности: обоснованно сущность лизинга как многоаспектного явления и его значение как вида предпринимательской деятельности, определено его место в системе экономических наук на основе идентификации междисциплинарных связей, определены функции лизинга и их сущность в современной экономической системе.

Для обоснования направлений отражения основной деятельности лизинговых компаний на счетах бухгалтерского учета усовершенствовано классификацию лизинга.

Разработанная классификация лизинга предусматривает его распределение по двадцати признакам, в зависимости от их влияния на договорной процесс и систему учетного отражения основной деятельности лизинговой компании в следующих направлениях: во-первых, вид, состав, права и обязанности участников лизинговой сделки; во-вторых, пользование имуществом, виды имущества, порядок перехода права собственности на имущество; в-третьих, порядок осуществления и форм лизинговых платежей; в-четвертых, финансирования лизинговой сделки и гарантии; в-пятых, последствия лизинговой сделки после окончания ее срока; в-шестых, обслуживание (смежные услуги) лизинга.

Обосновано место лизинга в экономической системе, на основании чего разработана модель экономических отношений между различными участниками лизинговой сделки и особенностей функционирования лизинговой компаний как небанковского финансового учреждения, что определяет особенности организации системы управления их основной деятельностью и ее учетно-аналитического обеспечения.

Определено место договора в регулировании лизинговых отношений и его влияние на систему отражения лизинговых операций. В частности, разработаны

модели лизинговых сделок, что позволило обосновать финансово-материальные и документальные потоки, а также идентифицировать особые объекты бухгалтерского учета лизинговых операций.

Усовершенствовано учетное отражение операций финансового лизинга на основе предложенного методического подхода, предусматривающего отражение данных операций как операционной деятельности лизинговых компаний с соответствующими предложениями по изменению положений налогового кодекса Украины, в части лизинговых операций, и положений (стандартов) бухгалтерского учета на уровне регулирования учета и предложений по совершенствованию аналитического учета, изменения статуса объектов лизинга и методики отражения на счетах (лизинговая компания производителя, коммерческая лизинговая компания) на уровне организации учета лизингодателя, что позволило повысить качество информационного обеспечения пользователей и анализ финансового состояния лизинговой компании.

Разработано методику бухгалтерского учета операций оперативного лизинга, в частности операций передачи объекта оперативного лизинга лизингополучателю, выполнения условий договора оперативного лизинга, операций передачи объекта оперативного лизинга лизингодателю, предусматривающий внесение соответствующих изменений в бухгалтерское и налоговое законодательства, а именно изменения статуса объектов лизинга, признания доходов и формирования себестоимости лизинговой услуги, что позволило оптимизировать управление лизинговыми соглашениями.

Разработано бухгалтерскую управленческую отчетность лизинговых компаний, на основе предложенной многоуровневой системы отчетности, за каждым уровнем (выполнение и заключение договоров, расчеты с участниками лизинговой сделки, состав объектов лизинга, калькулирование себестоимости услуг) разработаны формы отчетности, взаимосвязанные между собой для оптимизации информационных потоков в системе управления основной деятельностью лизинговых компаний.

Усовершенствовано учетно-контрольное обеспечение управления рисками лизинговой компании на основе разработки методики внутреннего аудита, предполагающая идентификацию рисков, направления их оценки, формирования информационного обеспечения, обоснование состава и особенностей применения контрольных процедур, внедрение которого позволило избежать или снизить негативные последствия определенных видов рисков.

Практическое значение полученных результатов заключается в разработке рекомендаций по совершенствованию порядка организации и методики бухгалтерского учета деятельности лизинговых компаний как небанковских финансовых учреждений.

Разработанные организационно-методические положения бухгалтерского учета основной деятельности лизинговых компаний являются основанием формирования информационного обеспечения запросов пользователей.

Ключевые слова: бухгалтерский учет, внутренний аудит, лизинг, финансовый лизинг, оперативный лизинг, лизинговая компания, отчетность.

ABSTRACT

Nikolaeva S.P. Accounting for principal activity of leasing companies. – Manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences on specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (by the types of economic activity). – Zhytomyr State Technological University of Ministry of education and science of Ukraine, Zhytomyr. – 2014.

The thesis is devoted to the grounding of theoretical concepts and to the developing of practical recommendations to improve accounting for principal activity of leasing companies. The theoretical provisions have been grounded in the thesis, including the essence of leasing as a multidimensional phenomenon, its place and functions in the system of economic sciences. The model of economic relations of leasing agreement participants as a basis of leasing business organizing has been proposed, making it possible to identify the specifics of principal activity of leasing companies. The role of agreement in the regulation of organization and methods of accounting for principal activity of leasing companies has been grounded. The necessity of transformation of accounting for principal activity of leasing companies has been grounded. For this purpose, amends to Tax Code in the part of regulation of leasing transactions have been proposed, as well as the methods of its accounting reflection have been worked out. A package of internal reports, which involves the formation of a sufficient amount of managerial information to manage principal activity, has been worked out. The organizational and methodical provisions of internal audit as a risk management tool have been proposed.

Key words: accounting, internal audit, leasing, financial leasing, operational leasing, leasing company, reporting.

Підписано до друку 08.04.2014 р. Формат 60×90 1/16.

Папір друкарський. Друк офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 0,9.

Наклад 100. Зам. № 302.

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора
у Житомирському державному технологічному університеті
вул. Черняхівського, 103, Житомир, 10005

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи ЖТ
№ 08 від 26.03.2004 р.